

GELENEKSEL SPORLAR

Hayatta kalma mücadelesinin ve savaşların insan gücüne dayandığı dönemlerde yapılan spor ya da benzeri aktivitelerin tümü, savaflara hazırlık yönünde oluyordu. Bugün üzerinde yaşadığımız topraklarda rahatça yaşamımızı sürdürmemizi, atalarımızın yüzlerce yıl önce yaptığı savaflara borçluyuz. Bu savaflara hazırlıksa, güreş ve atlı cirid gibi sporlarla yapıyordu. Tarihimizde çok farklı bir yeri olan güreş ve atlı ciride milli sporlarımız denmesinin altında biraz da Türk toplumunun var olma içgüdüleri yatmakta. Beden gücüyle yapılan savafla yer olmayan günümüz dünyasında, toplumların varlık göstergesi sahip oldukları ve yaşattıkları kültürel değerler. Artık yalnızca madalya ve eğlence amaçlı yapılan ata sporlarımız, gün geçtikçe önemini ve değerini yitirmekte. Ata sporlarımıza sahip çıkıp evrenselleştirmek, yalnızca bu sporları değil, aynı zamanda binlerce yılda oluşan kültürel değerlerimize de sahip çıkmak anlamına geliyor.

Aba Güreşi

Güreşin en eski türlerinden olan aba güreşi, dünyada giysilerle yapılan ilk güreş türü. "Aba güreşi" denmesinin nedeni, güreşçilerin "aba" giysisini giymesi. Bilindiği gibi eskiden günlük kıyafet olarak da kullanılan aba, genellikle yünden dokunmuş oldukça sağlam, kaba ve kalın bir giysi. İlk yapıldığı zamanlardan bu yana kurallar hemen hemen hiç değişmemiş. Önceleri büyük şenliklerle yapılan bu güreşler artık yılda bir iki defa ve düğün gibi özel günlerde gösteri amacıyla yapılmakta. Aba güreşinin diğer güreşlerden en önemli farkı, güreş sırasında ve sonrasında, yenen ya da yenilen

güreşçi için alkışlama ya da herhangi bir tezahürat yapılmaması. Bu güreşte, yenmek ya da yenilmek elbette var ama, bu işin spor ve eğlence amaçlı olduğu hiçbir zaman unutulmuyor. Aba güreşleri, günümüzde yalnızca Gaziantep ve Hatay bölgelerinde yapılmakta. Gaziantep'tekine "aşirtmalı aba", Hatay'dakine "kapişmalı aba" güreşi deniyor. Aba güreşi köy meydanı, çimenlik bir yer ya da yumuşak topraklı zeminlerde yapılabiliyor. Güreşin yapıldığı bu alanlara, Gaziantep'te "çukur", Hatay'da "mersah" deniyor.

Aşirtmalı aba güreşi başlamadan önce, çukura gelen güreşçilere kuşak hakemlerince kuşakları bağlanır. Güreş yazı-turayla başlar ve genellikle iki devre halinde yapılır. Yazı-turayı kaybeden güreşçi, rakibin kuşağını sağ eli rakibin omuzunun üzerinden geçecek şekilde tutar. Dezavantajlı olan bu duruma el aşırma, bunu yapan güreşçiye de el aşırma, kazananaysa el aşırılan deniyor. İkinci devrede el aşırana, aşırılan yer değişir. Güreşçilerden biri iki devrede de galip gelirse güreşi kazanıyor. Beraberlik durumunda (tay düşme), bir kez daha güreş yapılır ve bunu kazanan, güreşi de kazanmış oluyor. Yenilgi tuşla (sırtın yere gelmesi) oluyor. Yalnızca final güreşinde, beraberlik durumunda puan uygulanıyor. Güreşin süresi değişmekle birlikte, genelde ayakta 7 dk. ve yerde 2 dk. kadar (yerde 2 dk.'dan fazla kalırlarsa güreş ayakta başlar) sürüyor. Ayrıca, güreş sonunda yenilen güreşçi, yeneni sırtında taşıyarak seyircinin önünde dolaştırılır. Aşirtmalı aba güreşinde "el aşırma", "iç bağda", "boşa kaldırma", "yan bağda", "turpan", gibi teknikler var. İç bağdayı, genelde el aşırma güreşçi yapar. Rakibine kalçasını dönerek, sağ ayağıyla rakibinin sol ayağını içten sararak atmaya çalışır. Boşa kaldırma, el aşırılan güreşçi tarafın-

dan yapılır. Güreşçi, rakibinin belinden, kuşağından ya da kendi dizinden destek alarak, rakibini havaya kaldı-

Şalvar Güreşi

Çok eski zamanlardan bu yana, şalvar giyilerek yapılan (daha çok Türkmenlerin yaptığı) bir güreş türü. En önemli özelliği ayakta yapılması. Güreşçilerden biri yere düştüğünde, düşürene tuş için tek bir hamle şansı verilir. Bu hamlede sonuç alınmazsa düşen genelde ayağa kaldırılır ve güreş tekrar başlar. Dolayısıyla denge, bu güreşte çok önemli. Güreşin ana ve tek giysisi olan şalvarların boyu eskiden diz altına kadar olurdu, günümüzdeyse oldukça kısa (diz üzerinde, baldırın ortasına kadar). Yapımında genelde keçi yünü kullanılıyor. Şalvarın ağız kısmı kösele deriden, bağışa kalın örme ipten yapılıyor. Günümüzde popülerliğini oldukça yitiren şalvar güreşi, sadece Kahramanmaraş ve çevresinde yapılıyor. Şalvar güreşi, kum üzerinde, çim zeminde, çeltik kabuğunun sert bir yere serilmesiyle oluşturulan bir zeminde ve kar üzerinde yapılabilir. Bugün İsviçre'nin dağ köylerinde yapılan "pantolon güreşi"nin bu güreşten ortaya çıktığı tahmin edilmekte.

rı yere atmaya çalışır. Yan bağda tekniğinde, el aşırın güreşçi, sol eliyle rakibinin sağ kolunu ya da abasından bir yerini tutar. Sağ ayağıyla, rakibinin sağ ayağının kalça bölgesine yan bağdayı sarak rakibini düşürmeye çalışır. Tırpandaysa, el aşırılan güreşçi, sol eliyle rakibinin kuşağından, sağ eliyle de abasından sıkıca tutar. Bu arada sol ayağıyla, el aşırın güreşçinin sağ ayağına vurup, geriye doğru iterek onu düşürmeye çalışır.

Kapışmalı aba güreşi, temel olarak aşırıtmalı abayla aynı. Bunda daha çok mücadeleye dayalı bir güreş varken, aşırıtmalı abada daha çok seyir zevkine dayanan bir mücadele var. Kapışmalı aba, el aşırıtmayla başlamaz. Güreşçiler, birbirlerinin abalarının göğüs bölgesine dikilmiş olan, deri kısımdan tutarak güreşe başlarlar. Aşırıtmalı abada, aba üzerine şal kuşak bağlanırken, kapışmalıda sade bir kuşak bağlanır. Kapışmalı abada, normal süre 5 dk. Beraberlik durumunda güreş

5 dk. uzatılır. Beraberlik yine bozulmazsa 3 dk.'lık bir ek süre daha verilir. Burada da galip gelen olmazsa her iki güreşçi yenilmiş sayılır.

Aba güreşlerinin bir başka özelliği, güreşin davul ve zurna eşliğinde yapılması. Bu güreşe özgü ezgilere, harp ve cenk havası anlamına gelen "harbileme" deniyor. Ritim, güreşin durumuna göre hızlanır ya da yavaşlar. Aba güreşleri ayrıca, Uzakdoğu yakın dövüş sporu olan judoya da oldukça benzerlik gösterir.

Karakucak Güreşi

Tam anlamıyla bize ait olan bir güreş türü. İlk ortaya çıktığından bu yana, kurallarında ve oynama tekniğinde çok az değişiklik geçirerek günümüze kadar gelmiş ve hala yapılmakta. Günümüzün modern güreşinin serbest stili, karakucak güreşinden esinlenerek ortaya çıkmış. Bundan dolayı karakucak, serbest güreş

şin alt yapısını da oluşturmaktadır. Karakucak güreşçileri, pırpıt denen bir giysi giyerler. Pırpıt, çadır, yelken bezi gibi sert kumaştan yapılan ve dizlerin hemen altına kadar uzanan, kısa pantolon şeklinde olan bir giysi. Bu güreş, toprak alanlarda, çim zeminlerde ve harman yerlerinde yapılabilir. Güreşçiler boylarına, kilolarına, yaşlarına, ustalıklarına göre çeşitli dallarda güreşiyorlar. Günümüzde daha çok yağlı güreşin yapılmadığı bölgelerde yapılıyor. İç ve Doğu Anadolu da, düğünlerde ve çeşitli eğlence zamanlarında daha çok yapılmakta.

Yağlı Güreş

Eski Türklerde güreş, daha çok karakucak güreşi gibi vücuda herhangi bir şey sürülmeden yapılırdı. Türkler Anadolu'ya yerleşince, Yunanlılarla olan ilişkiler içinde, güreşin onlarda yağ ya da kum sürülerek yapıldığını gördüler. Daha sonra öz güreşimiz olan karakucak güreşini, yağ sürerek yapmaya başladılar. Böylece yağlı güreş ortaya çıkmış oldu. Karakucak güreşinde güçlü olan pehlivanların, rakiplerini bir tutuşta yere vurarak galip gelmeleri, seyircilerin güreş izlemekten pek keyif almadıkları bir durumdu. Yağlı güreşte pehlivan ne kadar güçlü olursa olsun, sürülen yağdan dolayı zayıf olana da kazanma şansı vermesi ve güreş süresinin uzaması yağlı güreşin seyir zevkini artırıyor. Yağlı güreşte pehlivanlar "kıs-bet" denen manda derisinden yapılmış özel bir giysi giyerler. Günümüzde daha çok Ege, Trakya, ve Karadeniz bölgesinde yapılmakta. Yaklaşık 650 yıldır yapılan "Kırkpınar Yağlı Güreşleri" en bilineni ve dünyaca tanınanı.

Atlı Cirit

Türkler, Orta Asya'da devlet kurduklarında, kız ve erkek çocuklarını yaşama hazırlamak için, ata binmeyi, ok atmayı, mızrak ve kılıç kullanmayı öğretirlerdi. Savaşçı bir toplum olan Türkler, savaş zamanları dışında, savaşa hazırlık amacıyla atları ve savaşçıları formda tutabilmek için kendi aralarında çeşitli oyunlar oynarlardı. Güreş, ok atma ve at yarışları dışında en önemli oyun, at üzerinde hareketli durumdayken, hareketli ya da sabit nesnelere mızrak, ok, gibi savaş aletleriyle atış yapma oyunuydu. Böylece hem boş zamanlarını değerlendiriyorlar hem de savaş antrenmanı yapıyorlardı. Zamanla gelişen bu savaş oyunu, bugün atlı cirit (çavgan) sporu adıyla yapılıyor. Atlı cirit, günümüzde her ne kadar eski popülerliğini kaybetse de kültürümüzde çok

Kuşak Güreşi

Güreşçilerin bellerine kuşak bağlayarak güreştiği geleneksel bir güreş türü. Daha çok Kırım Türklerinin geleneği olan bu güreş günümüzde az da olsa hala yapılmakta (Eskişehir'de). Diğer geleneksel sporlarımız gibi kuşak güreşi de düğün ve eğlence zamanlarında yapılıyor. Güreşler yaş, ağırlık ve boy göz önünde tutularak üç dala ayrılıyor. Güreşin giysisiye yumuşak kumaş ya da bezden yapılıyor (altlık ve üstlük olarak). Bu güreş giysisinin üzerine, iki metre uzunluğunda yünden dokunmuş bir kuşak bağlanır. Güreş başlamadan önce hakemler, önceden belirlenen iki güreşçiyi güreş meydanına çağırır. Karşılıklı gelen güreşçiler tokalaştıktan sonra bel bağlaşırlar (birbirlerinin kuşaklarının bağlanması). Güreşçiler birbirlerinin bellerindeki kuşaklardan, sağ elleriyle yan taraftan ve sol elleriyle de biraz arkadan tutarlar. Bu tutuştan sonra güreş başlar. Ayaktan tutmak ve iki eli rakibin arkasından kavuşturarak sarmak kuşak güreşinin ana yasakları. Yenme güreşinin "şalka düşmesiyle" olmakta (iki omzun yere değmesi). Eğer bu oyun süresi içinde olmazsa hakem kararıyla daha aktif güreşen kazanır. Süre 15-25 dk. arasında değişir. Beraberlikte 10 dk. uzatılır.

önemli bir yere sahip. Peki bu ata sporumuz nasıl oynanıyor? Oyun, 110 cm uzunluğunda ağaçtan yapılmış bir sopayı (değnek), at üzerindeki sporcuların belli tekniklerle, oyunun kurallarına göre birbirlerine (teke tek) atması temeline dayanır. Atlı ciritin oyun sahası, 140x40 m boyutlarında beyaz çizgilerle belirlenmiş düz bir alan. Takımlar 7'şer kişiden (+2 yedek) oluşuyor. Oyun sahası, (her yarı saha için) dört bölüme ayrılıyor. En geride 7 m'lik "alay durağı", onun önünde 5 m'lik "yasak alan", onun önünde 7 m'lik "atış sahası" ve sahanın kalan bölümü. Alay durağı, takımların oyuna girecekleri ve oyun süresince bekleyecekleri yer (atın başı daima karşı tarafa doğru bakacak). Yasak alan bölümü, karşı taraftan gelen oyuncuların giremeyeceği ve rakiplerine ciriti atmak için yaklaşabilecekleri son yer. Bu alanın konmasının nedeni, atılan ciritin etkisini azaltarak atın ve oyuncunun sakatlanmasının önlenmesi. Atış sahası, karşı taraftan gelen oyuncunun ciriti atmak zorunda olduğu alan. Savunma yapan sporcular isterlerse (en fazla 2 sporcu) yasak alana girip rakibi karşılayabilirler. Oyunda toplam 9 hakem bulunuyor. Oyundan önce kura çekiliyor. Kazanan taraftan çıkan bir oyuncu, hızla rakip tarafın atış sahasına girer. Karşı taraftan uygun gördüğü birine ciriti atar (45 sn içinde). Attıktan sonra hızla kendi sahasına dönmeye çalışır. Bu arada sa-

Atlı Rahvan

Geleneksel bir binicilik sporu ve atın yürütülerek yarışılması olarak tanımlanabilir. 13. ve 14. yüzyıllarda Osmanlılar döneminde Kütahya civarlarında yapıldığına ilişkin bilgiler de var. Atlı rahvan, atın, rahvan yürüyüşle belirli bir mesafeyi, belirli bir ağırlıkla (at + binici + ek ağırlıklar) en kısa sürede kat etmesi temeline dayanır. Bu sporda yürütülen atlar özel olarak eğitiliyor. Yarışlar atların yaşlarına ve cinslerine göre sınıflandırıldıktan sonra yapılıyor. Yarışlar 1, 1,5, 2 km gibi mesafelerde yapılıyor. Günümüzde genelde Ege ve Marmara bölgesinde, il merkezlerinden daha çok kasaba ve köylerde düzenleniyor.

vunma yapan takımdan bir sporcu bunu kovalamaya başlar ve uygun bir yerden (en az 7 m) yakalayabilirse ciriti ona atarak puan kazanmaya çalışır. İsbet ettirebilirse (+6) puan alır. Eğer kaçan oyuncuya, ciriti atmadan 1 m ve daha az bir mesafe yaklaşabilirse "bağışlama" denen kural oluşur ve (+3) puan alır. Bunun yanında savunma oyuncusu, kendisine atılan ciriti havada yakalarsa (+2) puan, yine eyer boşaltarak (atın yan tarafına doğru sarkma) rakibin ciritini boşa çıkartırsa (+3) puan alır. Ceza puanlarından bazılarıysa, 7 m'den daha az mesafeden cirit atmak (-3) puan, atılan cirit rakibin atına ya da başına gelirse (boyunla diz arasında kalan bölgeye atılmak zorunda) (-3) puan, 45 sn içinde ciriti atamamak (-1) puan. Ciritçiler, bölgesel giyimleriyle atlarına binerler. Sağ ellerine atacakları ilk ciriti, diğer ellerine de bir tane yedek cirit alırlar. Oyunun toplam süresi 35'erden 70 dk. Bu süre sonunda (-) ve (+) puanlar toplanıp puanı fazla olan maçı da kazanır. Ciritçi, kendisini rakibinden korumak ve puan vermemek için çeşitli hareketler yapmak zorunda. İyi ciritçiler atın yan taraflarına, karnının altına ve boynuna doğru rahatlıkla uzanarak üzerine gelen ciritlerden korunur. Atlı ciritte kullanılan atlar özel olarak eğitilir. Hızlı, çevik ve üstün manevra yeteneklerinden dolayı, daha çok Türkmen ve Arap atları bu spor için tercih ediliyor. Atlı cirit günümüzde, Doğu Anadolu (özellikle Erzurum), İç Anadolu ve Ege bölgelerinde daha çok düğün ve eğlence zamanlarında yapılıyor.

Bülent Gözcelioğlu

Kaynaklar:
Gezder N., Geleneksel Sporlarımızdan Atasporu "Atlı Cirit" Erzurum 2002
Şahin., H.M., Türk Spor Kültüründe "Aba Güreşi" ISBN 975-96919-0-6.
Ankara 1999